

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

دانشکده اصول الدین
osool al din college
غیر دولتی - غیر انتفاعی

گروه فقه و حقوق اسلامی پایان نامه کارشناسی ارشد

عنوان:

بررسی فقهی - حقوقی منع پخش برنامه های شبکه های ماهواره ای با توجه به حق دسترسی آزاد همگان به اطلاعات

استاد راهنما:

حجت الاسلام والمسلمین جناب آقای دکتر محمود یوسفوند

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر سید علی محمد آذربخش

نگارش:

سکینه احمدی

تابستان ۱۳۹۴

كلية اصول الدين

قم

قسم الفقهية و القانونية الإسلامية

رسالة الماجستير

عنوانها:

دراسة فقهية قانونية لمنع بث القنوات الفضائية
(استناداً الى حق الحرية استفادةً الجميع المعلومات)

استاذالمشرف:

الدكتور محمود يوسفوند

استاذالمساعد:

الدكتور سيد علي محمد آذربخش

الطالب:

سكينه احمدى

السنة ١٤٣٦

تقدیم

این اثر ناچیز اگر قابل تقدیم باشد؛

به روح پرفتوح امام راحل (ره) که مرا از کوری بی سوادى نجات دادند، به آستان مقدس شفیع عالم
فی الجنه، کریمه اهل بیت، حضرت فاطمه معصومه سلام الله علیها و به پدر و مادر عزیز و گرانقدرم که
تا ابد مدیون محبت‌ها و زحمات بی دریغشان هستم.

سپاس

سپاس و حمد سزاوار خدایی است که ستایشگران از مدح او عاجز و کوشندگان از ادای حقش درمانده‌اند.

سپاس از استاد محترم جناب آقای حجت الاسلام والمسلمین دکتر محمود یوسفوند که در انجام این پژوهش از هیچ راهنمایی دریغ نوزیدند.

و از استاد ارجمند جناب دکتر سید علی محمد آذربخش که از مشاوره خود در نگارش و پرورش این تحقیق بنده را بهره‌مند نمودند؛ کمال تشکر را دارم.

همینطور از خانواده‌ام و تمام اساتید دوستانی که مرا در خلق این اثر ناچیز یاری نمودند تشکر و قدردانی می‌کنم.

چکیده

در عصر حاضر، رسانه‌ها و وسایل ارتباط جمعی یکی از ابزارهای انفکاک ناپذیر زندگی تبدیل شده است. از جمله آن‌ها ماهواره‌ها هستند؛ که، در فضای ماورای جو نقش‌های مختلف و مثبت و منفی ایفا می‌کنند. اطلاعاتی عالی در راه کنترل تسلیحات، ارائه اخبار و اطلاعات به شمار رفته و احساس امنیت فرهنگی و اجتماعی بیشتری را ایجاد می‌کنند. یعنی همزمان هم تعرضی و هم غیر تعرضی هستند. قادرند با پخش مستقیم امواج تلوزیونی، بدون وارد کردن خللی بر حاکمیت دولت‌ها با استفاده از حق دسترسی آزاد همگان به اطلاعات مرزهای کشورها را پوشش دهند.

این تحقیق به بررسی دیدگاه فقهی - حقوقی منع پخش شبکه‌های ماهواره‌ای می‌پردازد که در این راستا عده ای از کشورها که از سیاست جریان آزاد اطلاعات حمایت می‌کنند، بر این عقیده‌اند که تمامی کشورها می‌توانند به پخش برنامه‌ها از طریق ماهواره اقدام کنند. در واقع حق استفاده از آن افراد است. اما گروهی نیز در برابر این سیاست مقاومت کرده و آن را از لحاظ حقوقی به چالش می‌کشاند؛ و حاکمیت دولت‌ها را مطرح می‌کنند. در این میان برخی از فقها و مراجع هم برخی از برنامه‌ها را به دلیل مغایرت با شئون فرهنگی و اسلامی غیر مجاز اعلام کرده، و با قانون ممنوعیت تجهیزات ماهواره‌ای کشور موافقت می‌کنند. در ضمن در این تحقیق به بررسی نظریه‌های حقوقی حاکم بر فضا و اقدامات متقابل دولت‌ها طبق اسناد موجود در حقوق بین‌الملل و اعلامیه‌ها، قطعنامه‌ها، توافقنامه‌ها، و همین‌طور به مسائل فقهی - حقوقی داخلی برنامه‌های ماهواره‌ای، با توجه به نتایج آزادی و حق دسترسی همگان به اطلاعات و محدودیت‌های شبکه‌های ماهواره‌ای به طور مختصر پرداخته شده است.

واژگان کلیدی: ماهواره، فقه، حقوق بشر، حقوق، آزادی، آزادی اطلاعات، ارتباطات.

فهرست مطالب

۱	فصل اول: کلیات تحقیق
۴	۱.۱. طرح مسئله
۵	۲.۱. بیان مسئله
۷	۳.۱. اهمیت و ضرورت موضوع
۷	۴.۱. اهداف موضوع تحقیق
۷	۵.۱. پیشینه تحقیق
۹	۶.۱. سؤال اصلی
۹	۷.۱. سؤالات فرعی
۹	۸.۱. فرضیات تحقیق
۱۰	۹.۱. محدودیت پژوهش
۱۰	۱۰.۱. روش تحقیق
۱۰	۱۱.۱. تعریف لغات و اصطلاحات
۱۰	۱.۱۱.۱. ماهواره
۱۰	۱.۱.۱.۱. نیم‌نگاهی به آمار ماهواره‌ها از ابتدا تا کنون
۱۱	۲.۱.۱.۱. انواع ماهواره
۱۱	۱.۲.۱.۱.۱. ماهواره های فعال
۱۲	۲.۲.۱.۱.۱. ماهواره های غیر فعال
۱۲	۳.۲.۱.۱.۱. کاربرد ماهواره‌ها
۱۲	۴.۲.۱.۱.۱. گروه بندی ماهواره‌ها
۱۳	۵.۲.۱.۱.۱. مدار ماهواره‌ها
۱۴	۲.۱۱.۱. آزادی
۱۵	۳.۱۱.۱. آزادی اطلاعات
۱۶	۴.۱۱.۱. اطلاعات

۱۶ ۵.۱۱.۱. فقه
۱۷ ۶.۱۱.۱. حق
۱۸ ۷.۱۱.۱. حقوق
۱۸ ۸.۱۱.۱. ارتباطات
۱۹	فصل دوم: مبانی نظری تحقیق
۲۱ ۱. ۲. تاریخچه موضوع ماهواره‌ها
۲۲ ۲. ۲. حقوق ارتباطات و رویکرد حقوقی آن به پخش مستقیم برنامه‌های ماهواره‌ای
۲۳ ۳. ۲. پخش مستقیم ماهواره‌ها
۲۴ ۱. ۳. ۲. پیشینه پخش برنامه‌های ماهواره‌ای
۲۵ ۴. ۲. اتحادیه بین‌المللی ارتباطات راه دور
۲۵ ۱. ۴. ۲. پیشینه تاریخی اتحادیه بین‌المللی ارتباطات دور برد
۲۶ ۲. ۴. ۲. پیشینه ارتباطات دور برد در ایران
۲۷ ۵. ۲. مهم‌ترین اصول اتحادیه بین‌المللی ارتباطات راه دور
۲۷ ۶. ۲. مهم‌ترین اصول قطعنامه ۲۹۱۶، در رابطه با پخش مستقیم برنامه‌های ماهواره‌ای
۲۷ ۱. ۶. ۲. آزادی بهره‌برداری از فضا
۲۷ ۲. ۶. ۲. حق حاکمیت دولتها
۲۷ ۳. ۶. ۲. زمینه فعالیت ماهواره‌ها
۲۸ ۷. ۲. برنامه‌های ماهواره‌ای
۲۸ ۱. ۷. ۲. برنامه‌های ماهواره‌ای تعامل با ملتها
۲۹ ۲. ۷. ۲. برنامه‌های شبکه‌های خصوصی و نامناسب

۳۵

فصل سوم: یافته‌های تحقیق

۳۶ ۱. ۳. ۱. بخش اول
۳۶ ۱. ۱. ۱. ۱. مبث اول: مبانی فقهی منع استفاده و پخش شبکه‌های ماهواره‌ای
۳۶ ۱. ۱. ۱. ۱. ۱. قاعده اشاعه فحشا
۳۸ ۱. ۱. ۱. ۲. ۱. ۱. قاعده اعانه برائتم
۴۰ ۱. ۱. ۱. ۳. ۱. ۱. ۳. قاعده افشای اسرار

۴۱	۳. ۱. ۱. ۴. قاعده دفع ضرر محتمل.....
۴۲	۳. ۱. ۱. ۵. اخبار و اطلاعات در فقه.....
۴۲	۳. ۱. ۱. ۶. اصول ممنوعیت اخبار و اطلاعات.....
۴۲	۳. ۱. ۱. ۶. ۱. اصل ممنوعیت اضلال و گمراهی.....
۴۳	۳. ۱. ۱. ۶. ۲. اصل ممنوعیت توهین به مقدسات.....
۴۳	۳. ۱. ۱. ۶. ۳. اصل ممنوعیت اشاعه فحشا.....
۴۳	۳. ۱. ۱. ۶. ۴. اصل ممنوعیت افشای اسرار.....
۴۴	۳. ۱. ۱. ۶. ۵. اصل ممنوعیت انتشار کتب ضالّه.....
۴۴	۳. ۱. ۱. ۷. نظرات مراجع عظام.....
	۳. ۱. ۱. ۸. وظیفه حکومت در حفظ و گسترش ارزشهای اجتماعی و فرهنگی شبکه های
۴۷	ماهورهای.....
۴۸	۳. ۱. ۱. ۸. ۱. مغل به مبانی اسلام.....
۴۹	۳. ۱. ۱. ۹. آزادی اطلاعات در نظر فقها.....
۵۰	۳. ۱. ۲. ۱. ۲. ۱. ۳. مبحث دوم.....
۵۰	۳. ۱. ۲. ۱. ۲. ۱. ۳. اصول حقوقی حاکم بر پخش برنامه های ماهوارهای.....
۵۰	۳. ۱. ۲. ۱. ۲. ۱. ۳. اصل حاکمیت و پخش ماهواره.....
۵۱	۳. ۱. ۲. ۱. ۲. ۱. ۳. اصل رضایت قبلی دولتهای در یافت کننده.....
۵۳	۳. ۱. ۲. ۱. ۲. ۱. ۳. اصل عدم مداخله در امور داخلی کشورها.....
۸۲	۳. ۲. ۲. ۱. ۲. ۱. ۳. حقوق بین المللی حاکم ماهواره.....
۸۲	۳. ۱. ۲. ۲. ۱. ۲. ۱. ۳. حدود حق حاکمیت دولتها بر فضای ماورای جو و گردش آزاد اطلاعات.....
۸۳	۳. ۲. ۲. ۲. ۱. ۲. ۱. ۳. ماهواره ناقض نامرئی حاکمیت دولتها.....
۸۵	۳. ۲. ۱. ۳. ۳. ۲. ۱. ۳. مخابرات جهانی ماهوارهها.....
۸۵	۳. ۱. ۳. ۲. ۱. ۳. اصول حاکم بر ارتباطات جهانی از طریق ماهواره.....
۸۶	۳. ۲. ۳. ۲. ۱. ۳. ۲. ۳. ۲. ۱. ۳. مقررات جهانی مخابرات.....
۸۷	۳. ۲. ۱. ۳. ۴. ۲. ۱. ۳. سال جهانی فضای بین المللی.....
۸۸	۳. ۱. ۴. ۲. ۱. ۳. حاکمیت بر فضا.....
۸۹	۳. ۲. ۴. ۲. ۱. ۳. اصول حقوق بین المللی فضا.....
۹۰	۳. ۵. ۲. ۱. ۳. تدوین مقررات بین المللی در خصوص ماهواره و بکارگیری آن.....

- ۹۲.....۱.۵.۲.۱.۳ ممنوعیت ماهواره‌ها در نظر حاکمیت دولتها.
- ۹۳.....۲.۵.۲.۱.۳ تدابیر مختلف کشورها در رابطه با ممنوعیت برنامه‌های ماهواره.
- ۹۶.....۲.۲.۵.۲.۱.۳ کشورهایی که خواهان گزینش برنامه‌ها هستند.
- ۹۷.....۶.۲.۱.۳ مسئولیت بین‌الملل پخش مستقیم فرامرزی برنامه‌های ماهواره.
- ۹۷.....۱.۶.۲.۱.۳ عدم مشروعیت پخش مستقیم برنامه‌های ماهواره‌ای.
- ۹۸.....۲.۶.۲.۱.۳ انتساب عمل پخش برنامه‌های ماهواره به دولتها.
- ۹۹.....۳.۶.۲.۱.۳ مقابله حقوقی با پخش برنامه‌های ماهواره‌ای.
- ۱۰۰.....۷.۲.۱.۳ مسئولیت بین‌المللی ناشی از خسارات غیر مادی پخش برنامه‌های ماهواره‌ای.
- ۱۰۱.....۱.۷.۲.۱.۳ قلمرو مبانی مسئولیت.
- ۱۰۴.....۲.۷.۲.۱.۳ مسئولیت بین‌المللی خسارت مادی ناشی از پخش برنامه‌های ماهواره‌ای.
- ۱۰۴.....۱.۲.۷.۲.۱.۳ موافقت نامه‌هایی مربوط به خسارات مادی.
- ۱۰۴.....۸.۲.۱.۳ تدابیری برای پیشگیری از ممنوعیت پخش برنامه‌های ماهواره‌ای در ایران.
- ۱۰۵.....۱.۸.۲.۱.۳ مقابله عملی:.....
- ۱۰۶.....۹.۲.۱.۳ پخش برنامه ماهواره‌ای در ایران.
- ۱۰۷.....۱.۹.۲.۱.۳ تحولات ارتباطات ماهواره‌ای در ایران.
- ۱۲۱.....۲.۳ بخش دوم: آثار مثبت و منفی برنامه‌های ماهواره‌ای از منظر فقه و حقوق.
- ۱۲۱.....۱.۲.۳ مبحث اول.
- ۱۲۱.....۱.۱.۲.۳ دلایل استفاده از ماهواره‌ها.
- ۱۲۱.....۱.۱.۱.۲.۳ جود فرکانس‌های کوتاه و سریع.
- ۱۲۱.....۲.۱.۱.۲.۳ جبران نارسایی‌های یونسفر.
- ۱۲۲.....۳.۱.۱.۲.۳ ویژگیهای ذاتی ماهواره‌ها.
- ۱۲۲.....۴.۱.۱.۲.۳ ماهواره برای توزیع برنامه یک ایستگاه زمینی.
- ۱۲۲.....۲.۱.۲.۳ ابعاد مثبت ماهواره‌ها:.....
- ۱۲۲.....۱.۲.۱.۲.۳ امتیازات پخش مستقیم برنامه‌های ماهواره‌ای.
- ۱۲۴.....۲.۲.۱.۲.۳ روشنگری و تمرکز بر شفافیت.
- ۱۲۴.....۳.۲.۱.۲.۳ تحقیر دشمن.
- ۱۲۴.....۴.۲.۱.۲.۳ دعوت به احتجاج طرف مقابل.
- ۱۲۵.....۳.۱.۲.۳ ابعاد منفی و زیان بار ماهواره.

- ۱۲۶..... آثار زیان بار پخش مستقیم برنامه‌های ماهواره‌ای..... ۱.۳.۱.۲.۳
- ۱۲۸..... غربی سازی فرهنگی..... ۲.۳.۱.۲.۳
- ۱۲۹..... خسارت غیر مادی ناشی از پخش برنامه‌های ماهواره‌ای..... ۳.۳.۱.۲.۳
- ۱۳۲..... تهدیدات پخش شبکه‌های ماهواره‌ای علیه صلح و امنیت..... ۴.۳.۱.۲.۳
- ۱۳۹..... آثار اجتماعی شبکه‌های ماهواره‌ای..... ۱.۲.۲.۳
- ۱۴۳..... تأثیر ماهواره در تغییر فرهنگ در ایران..... ۱.۱.۲.۲.۳
- ۱۴۵..... همگام شدن و تأثیر گذاشتن بر حقوق ماهواره‌ها..... ۲.۱.۲.۲.۳
- ۱۴۷..... اشاعه فرهنگ..... ۳.۱.۲.۲.۳
- ۱۴۸..... نقش دولت جمهوری اسلامی در فرهنگ و آزادی..... ۲.۲.۲.۳
- ۱۴۹..... ممنوعیت ماهواره در ایران..... ۳.۲.۲.۳
- ۱۵۰..... تولید و توزیع و وارد کردن تجهیزات و دریافت از ماهواره..... ۱.۳.۲.۲.۳
- ۱۵۰..... استثنای قانون ممنوعیت ماهواره در کشور جمهوری اسلامی ایران..... ۲.۳.۲.۲.۳
- ۱۵۱..... نقد ماده قانونی..... ۳.۳.۲.۲.۳
- ۱۵۲..... استفاده از تجهیزات در یافت از ماهواره در جمهوری اسلامی ایران..... ۴.۳.۲.۲.۳
- ۱۵۳..... حمل، نگهداری، نصب و تعمیر تجهیزات دریافت از ماهواره در ایران..... ۵.۳.۲.۲.۳
- ۱۵۳..... بررسی حقوقی پخش و توزیع برنامه‌های ماهواره‌ای در ایران..... ۶.۳.۲.۲.۳
- ۱۶۰..... علل ممنوعیت ماهواره‌ها در ایران..... ۷.۳.۲.۲.۳

فصل چهارم: نتیجه گیری و پیشنهادات ۱۶۵

- ۱۶۶..... نتیجه گیری..... ۱.۴
- ۱۷۰..... پیشنهادات..... ۲.۴
- ۱۷۴..... منابع.....

فصل اول

کلیات تحقیق

۱.۱. طرح مسئله

۲.۱. بیان مسئله

۳.۱. اهمیت و ضرورت موضوع

۴.۱. اهداف موضوع

۵.۱. پیشینه تحقیق

۶.۱. سؤال اصلی

۷.۱. سؤالات فرعی

۸.۱. فرضیات تحقیق

۹.۱. محدودیت‌های پژوهش

۱۰.۱. روش تحقیق

۱۱.۱. تعاریف و اصطلاحات

مقدمه

در عصر حاضر رسانه‌ها و وسایل ارتباط جمعی یکی از مهم‌ترین اسباب اطلاع‌رسانی و نشر آگاهی محسوب می‌شوند. اما برخی امثال ماهواره از همان آغاز، سبب بروز نگرانی‌هایی در بسیاری از سیاستمداران، مصلحان و اندیشمندان جوامع مختلف شده و حتی دغدغه این افراد، تنها قبل از آنکه عملاً از این رسانه در جهت انتقال پیام‌ها و تصاویر تلویزیونی بهره‌برداری شود. کوشش‌های زیادی جهت قانونمند کردن استفاده از آن به نحوی که مورد قبول همه‌ی کشورهای جهان باشد. شاید در مقام مقایسه با سایر رسانه‌ها، کمتر موضوعی را در صحنه بین‌المللی بتوان پیدا کرد که تلاش شده باشد؛ قبل از ظهور و استفاده از آن، در صدد تنظیم و تدوین قواعد حقوق متناسب با بهره‌برداری صحیح از آن برآیند. نظام حقوقی دنیا از طریق گوناگون از جمله قانون اساسی، اعلامیه‌ها، اسناد بین‌المللی، قوانین داخلی، حمایت‌ها و تضمین‌های قضایی، سال‌هاست که حق آزادی دسترسی به اطلاعات را به رسمیت شناخته‌اند.

جنبش‌های دهه‌های اخیر در به رسمیت شناختن چنین حقی، علاوه بر ایجاد توسعه مفهومی این حق، دولت‌ها را به ترسیم نظام حقوقی و تعهد به اجرا و تضمین این حق واداشته است. تفسیر موسع از اصل هشتم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، این حق را در حقوق اساسی کشور ما مدلل می‌سازد. که در سال ۱۳۸۸ ش با تصویب «قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات» این حق به صورت عام و فراگیر وارد نظام حقوق موضوعه شد. در فقه اسلامی ما نیز تعلق اطلاعات عمومی به مردم دلالت تام داشته و برای اثبات چنین حقی مورد استدلال قرار گرفته است. همین‌طور تضمین آزادی بیان و حق دسترسی آزاد به اطلاعات در اسناد بین‌المللی حقوق بشر مورد تصریح قرار گرفته

است. از جمله ماده ۱۹ اعلامیه‌ی جهانی «حقوق بشر»^۱، ماده ۱۹ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی و ماده ۱۰ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر اشاره شده است.^۲ موضوع تکلیف و حقوق ماهواره‌ها و استفاده بهینه هم حق اساسی بشر امروزی محسوب می‌شود. نادیده گرفتن و ممنوع کردن این حق برای افراد پایمال کردن حقوق است. انگیزه اصلی از نگارش این پایان نامه و انتخاب موضوع علاقه به حقوق بشر و آزادی‌ها و افزایش دانش و آگاهی شخصی خود و انتقال و شروع به پژوهش‌های مربوط به آزادی اطلاعات و دانش‌های جدیدی نو ظهور مثل فن‌آوری ماهواره‌ها، که دنیای بزرگ را به دهکده‌ای کوچک (Global village) تبدیل کرده، می‌باشد. در عصر کنونی پرداختن به جریان بین‌المللی اطلاعات و پخش و توزیع برنامه‌های ماهواره‌ای و تکنولوژی‌های جدید از اساسی‌ترین نیازهای بشر امروزی و حقوق آن و در کشورهای اسلامی بیان تکالیف فقهی از اهم واجبات است. «چگونگی تطبیق فقهی و حقوقی این دو مقوله تقریباً مجزا و در یک فضای نابرابر، برابری ایجاد کرده و تهدیدها را به فرصت‌ها تبدیل نمود.

بهره‌مندی از آزادی بیان و حق دسترسی آزادی به اطلاعات در زمره نسل اول حقوق بشر قرار دارند»^۳ برخورداری از حقوق نسل اول نیز مستلزم عدم دخالت حکومت در جریان این حقوق بشر و آزادی‌ها از یک سو تکلیف وی در پاسداشت آن‌ها و بر خورد با متجاوزان از سوی دیگر است.^۴ در محدودیت ماهواره‌ها هم که در ایران شکل قانونی به آن دادند باید گفت از طریق کسب علم و آگاهی است که انسان به تکامل می‌رسد. بنابراین، گاهی برخی محدودیت‌ها مانع ترقی بشر امروزی می‌باشد. در اینجا، این حقوق بیشتر دارای جنبه سلبی است تا ایجابی.^۵ البته در مقام توصیف این آزادی‌ها از تعبیر «آزادی حداکثری حتی‌الامکان استفاده شده است.»^۶ یعنی هر کجا آزادی اطلاعات در

۱. آزادی جست و جو و کسب اشاعه اطلاعات و اندیشه‌ها از هر قبیل بدون توجه به سرحدات، خواه شفاهاً و یا به صورت چاپی و یا هر وسیله هنری دیگر به انتخاب خود می‌باشد.

۲. این حق باید متضمن داشتن آزادی در عقیده کسب و اشاعه اطلاعات و عقاید بدون مداخله اقتدار عمومی و صرف نظراز مرزها باشد.

3 . Rights human Generaion of first.

۴. هاشمی، محمد، حقوق بشر و آزادی‌های اساسی، صص ۱۶۴-۱۶۵.
۵. لوسین، زهادی،، رها؛ مفاهیم کلیدی حقوق بشر بین‌المللی، ص ۱۲۱.
۶. اسلامی، رضا، آزادیهای عمومی، جزوه کارشناسی ارشد حقوق عمومی، ص ۵.

تعارض با حقوق یا آزادی‌های دیگران باشد، همان‌جا منطقه ممنوعه حمایتی محسوب شده و نه تنها مورد حفاظت واقع نمی‌شود؛ بلکه مرتکب تجاوز به آن حقوق، متخلف محسوب می‌شود.^۱

۱.۱. طرح مسئله

انسان از بدو تولد باهر وسیله ممکن مثل ایماء و اشاره مانند تکان دادن چشم و ابرو به زبان و نطق و تکلم و اختراعات خط و ذاتاً به دنبال ارتباط و اطلاعات بود و رفته رفته خلاقیت و اختراعات بشری باعث تحکیم و گسترش این ارتباطات شد. قتی این عمل به شکل تحریر آمد کار بشر راحت‌تر شد. «در قرن هفدهم به دنبال کتاب روزنامه‌ها آگاهی‌ها و اطلاعاتی در باره بازرگانی کالاها، کشتی‌ها و هواپیماها انتشار یافت»^۲ روزنامه‌ها اول حالت خصوصی بعداً حالت عمومی و کثیرالانتشار به خود گرفت. هر جا این وسیله بود مردم آن دیار ازهر نظر از جاهای دیگر بالاتر بودند و در حین حرکت مطبوعات به اوج پیشرفت، با کشف نیروی برق موجب پیدایش رسانه‌های دیگرمانند رادیو، تلگراف، تلفن شد. اختراع رادیو در قرن بیستم، انقلاب بزرگی بود. که گاهی برنامه‌های آن به دلایلی قطع می‌شد. اما رهبران سیاسی به مرور مزایای سیاسی صحبت مستقیم با مردم را از طریق آن کشف کردند این تکنولوژی نو از تجربه مطبوعات کثیرالانتشار سود برد؛ و توانست یک راست درون ارتباطات جمعی وارد شوند. «یک نسل، بعد اواخر دهه ۱۹۴۰، تلویزیون، سپس تلویزیون رنگی و ویدئو به روی صحنه آمد. این وسیله، بی درنگ به جلب بیننده پرداخت؛ به گونه‌ای راحت و ارزان ایجاد سرگرمی کرد؛ تصاویری روشن به درون منازل می‌آورد؛ و از طریق تصاویر مؤثرتر از رادیو بودند» خلاصه از نظر اختراعات سال‌های پرباری بود؛ تا اینکه سیستم بزرگ ماهواره‌ای بین‌المللی -اینتل سنت و ایتراسپوتنیک به ترتیب در سال‌های ۱۹۶۵ و ۱۹۷۱ کارشان را آغاز کردند. باب امکانات تازه‌ای را برای ارتباطات گشودند. کانادا نخستین سیستم داخلی ماهواره ثابت را در سال ۱۹۷۷ برای مخابرات و نیز دریافت برنامه‌های تلویزیونی با استفاده از ایستگاه‌های زمینی کم هزینه و فرستنده کم قدرت افتتاح کرد. سپس ایالات متحده تلسار ۱ را به فضا پرتاب کرد. در همان سال تسهیل جدیدی برای شبکه ماهواره‌ای پدید آمد؛ که این سیستم‌های موجود، می‌توانست تصویر، را مستقیم به منظور

۱. حبيب نژاد، احمد، عصا ره، عبدالله، محدودیت های دسترسی به اطلاعات در اینترنت، حقوق اسلامی شماره ۲۸، ۱۳۹۰ش، ص ۱۹۲.

۲. شن، مک براید، یک جهان چندین صدا، ۱۳۶۹ش، ص ۴۹.

استفاده و خطوط تلفنی را به طور کلی تحت الشعاع قرار دهد. «بسیاری از این تسهیلات بدون دانش تازه انفورماتیک نمی‌توانست گسترش یابد. اکنون برای ذخیره سازی، تلفیق و ارسال میلیون‌ها «بیت» اطلاعات که در کامپیوترها بانک‌ها و داده‌ها استفاده می‌شود.»

این قابل تصور است؛ که می‌توان ارتباطی سراسری در جهان ساخت که هر نقطه از این سیاره را به نقطه دیگر مرتبط سازد. اما پیش از آنکه اکثریت مردم دنیا قادر به بهره برداری از این تکنولوژی باشند. باید تغییراتی صورت گیرد چرا که دستاوردهای تکنولوژی تنها دلیل ارتباطات نیست؛ بلکه آگاهی سازی که هنوز به آن توجه نشده، و شناخت فرصت‌هایی که باید غنیمت شمرده شود؛ نیز می‌تواند به آن کمک کند. «مادام که شکاف اقلیت‌های که ارتباط را کنترل می‌کند و در معرض تأثیر آن قرار دارند؛ روبه افزایش است.» (تا زمانی که سازمان‌های دولتی از حریم فرد سوءاستفاده می‌کنند؛ نیاز به ارتباط و مبادله دانش و اطلاعات بین کشورها و میان ملت‌ها جلوه‌گر می‌شود).^۱ اگر این ارتباط بدون محدودیت و ممنوعیت بود. هیچ کس با آن نه تنها مخالفت نمی‌کرد؛ بلکه هر دولت و ملت در حد توانایی خود به دنبال تشویق و گسترش این ارتباطات با آزادی کامل بود. در این میان برای آن هرچند ناقص، اما حقوقی هم برای افراد و به همدیگر قائل می‌شدند؛ تا اینکه این ارتباطات به ارتباطات جمعی با ابزار آلات پیشرفته رسانه‌ای مانند ماهواره ادامه یافت. البته در جمهوری اسلامی ایران هم اصل بیست و چهارم گویای این حقیقت است. اما نسبت به حقوق ماهواره در برخی کشورها به خصوص در ایران نه تنها توجه نشده بلکه سلب حق به طور کامل صورت گرفته است و این نشانه ناکارآمدی و ضعف قانون ماهواره‌ها در کشور ماست. البته از نظر فقهی هم با توجه به اسم و رسم کشور اسلامی به آن پرداخته نشده است. زیرا تکیه کردن به یک جمله مراجع «نگاه کردن و داشتن ماهواره ممنوع است» که بر هر فرد عاقل و بالغی قانع کننده نیست. و نیاز به واکاوی جدی دارد بنابراین باید حقوق دسترسی افراد به اطلاعات بیشتر و رسمی‌تر در جامعه داخلی و بین‌المللی شناسانده شود.

۲.۱. بیان مسئله

در جهان کنونی که عصر ارتباطات و اطلاعات نام‌گذاری شده است. انقلاب در دو بعد ارتباطات

و اطلاعات زندگی انسان را دچار تغییر و تحول نموده است. رشد تکنولوژی و ظهور فناوری‌های نوین در هر دو بعد بسترها و ابزارهای بسیار قدرتمندی را برای شکل‌گیری افکار و برقراری ارتباط بین افراد فراهم کرده است باید گفت: «که اگر ما نتوانیم با توجه به سرعت تغییرات در رسانه‌ها اطلاعات و آگاهی خود را توسعه دهیم. قاعدتاً از بسیاری از پیشرفته‌ای حاصل از عوامل تکنولوژی بی بهره خواهیم ماند» پس ضرورت دارد. از ماهواره به عنوان تکنولوژی نوین بر اساس اصل اولیه «حق دسترسی آزاد به اطلاعات»، بهره ببریم. ولی رشد تکنولوژی، شاهد پیدایش رقبای جدید ارتباطات جمعی در جامعه پذیری افراد هست. یعنی شبکه‌های ماهواره‌ای به دلیل اینکه که در دست قدرتمندان و سرمایه داران می‌باشد. روی کرد تجاری آن‌ها بر روی کرد فرهنگی غلبه کرده، و لذا ناچاراً برنامه‌های متناسب با منفعت خود را پخش می‌کنند. که مغایر با جامعه اسلامی است.

در نتیجه ما به دلیل نداشتن راهکار مناسب، با منع استفاده روبرو می‌شویم؛ که طبق تحقیقات از یک سو این برنامه‌ها تحولات شگرفی بر جهان‌ها و دارای آثار مثبت جهانی می‌باشد؛ و بر تمام ابعاد فرهنگی و اجتماعی تأثیر گذار است. از سوی دیگر با تأثیر منفی بر اقدار جامعه، پایه و اساس خانواده‌ها را تهدید می‌کند. باید به نحو اصولی هدایت و مدیریت شود؛ که حقوق ذاتی بشر رعایت شود. این فن آوری با احساس مسئولیت می‌تواند سودمند و سازنده باشد. در صورت بی مسئولیتی گردانندگان آن و به علت ویژگی تعرضی و غیر تعرضی بودن، لاجرم مخرب و مضر خواهد بود. از آنجایی که بسیاری از قوانین و مقررات بین‌المللی حق دسترسی همگان به اطلاعات را به تصویب و تأیید رسانده؛ ولی در برخی از کشورها از جمله ایران اسلامی ما این حق محدود شده است. لذا با توجه به رشد سریع تکنولوژی رسانه‌ای و تحول عصر اطلاعات و گسترش ارتباطات شبکه‌ای و در عین حال سهولت ارتکاب جرایم و مرتبط با فناوری‌های نوین روز؛ لزوم قوانین، بسیار ضروری است. ضروری است؛ که علل و عوامل فقهی و حقوقی محدودیت این حق - دسترسی آزاد همگان به اطلاعات- بررسی شود. در این پژوهش سعی می‌شود. ضمن بررسی حقوق ملی و بین‌المللی و اصول و مقررات و به بررسی فقهی و حقوقی منع پخش (منع استفاده) از این برنامه‌ها پرداخته شود. چون فناوری ارتباطات و اطلاعات ماهواره‌ای چالش برانگیز به نظر می‌رسند. باید طوری عمل شود؛ که نه امکان پیشرفت از جامعه سلب شود و نه اصول و ملاک‌های پذیرفته شده حقوقی و شرعی مورد

بی توجهی قرار گیرد.

۳.۱. اهمیت و ضرورت موضوع

تاکنون تحقیقاتی گوناگونی در رابطه با ارتباطات و آزادی اطلاعات ماهواره صورت گرفته و همین‌طور کشورها و تحقیقات مختلفی تا حدودی به آسیب‌ها و مضرات ماهواره‌ها پرداخته، و یا ماهواره را تنها از منظر یک ابزار تهدید آمیز فرهنگی مورد بررسی قرار داده‌اند. اما درباره بررسی فقهی - حقوقی ممنوعیت و مشروعیت شبکه‌ها و برنامه‌های ماهواره‌ای پرداخته نشده است. از این نظر می‌توان گفت تحقیق حاضر یک موضوع جدید می‌باشد. لازم به ذکر است که این تحقیق یک موضوع میان رشته‌ای است. که به بررسی فقهی و حقوقی مصرف برنامه‌های ماهواره «با توجه به محدودیت وسع خود» پرداخته است.

۴.۱. اهداف موضوع تحقیق

انگیزه اصلی از نگارش این پایان نامه و انتخاب موضوع، علاقه به حقوق بشر و افزایش و گسترش و انتقال دانش و علم و شروع به پژوهش‌های مربوط به آزادی اطلاعات و دانش‌های جدیدی نوظهور مثل ماهواره‌ها که دنیای بزرگ را به دهکده‌ای کوچک (Global village) تبدیل کرده است. بنابراین در عصر کنونی، پرداختن به جریان بین‌المللی اطلاعات و پخش و توزیع برنامه‌های ماهواره‌ای و تکنولوژی‌های جدید، از اساسی‌ترین نیازهای بشر امروزی و بیان حقوق و تکالیف فقهی و آن در کشورهای اسلامی از اهم واجبات است.

۵.۱. پیشینه تحقیق

تحقیقات گوناگونی اعم از کتاب و مقاله پایان نامه برای بیان آثار فناوری اطلاعات و ارتباطات از جمله شبکه‌ها و آنتن‌های ماهواره‌ای انجام گرفته است و هر کدام به نوعی به مضرات و منافع رسانه‌ها و شبکه‌هایی ماهواره‌ای پرداخته است با توجه به پیشرفت تکنولوژی نظریات گوناگونی هم داده شده است از جمله تحقیقات و مقاله‌ها:

بررسی تأثیر ماهواره بر پوشش دختران دبیرستانی. نویسنده صالحی، امیر، رضا، ملکی راسته، کناری، هلیدا.

علوم اجتماعی - پژوهشنامه تابستان ۱۳۹۰ - شماره ۷۴، این مقاله بررسی تأثیر ماهواره بر پوشش

دختران دبیرستانی و در منطقه سه آموزش پرورش تهران پرداخته، هدف از این پژوهش فراهم آوردن اطلاعات علمی جهت شناختن صحیح مخاطبان و شناسایی تأثیر ماهواره بر پوشش دختران در جامعه و مطالعه در جلوگیری از گرایش به فرهنگ بیگانه و ترویج الگوی مناسب با فرهنگ کشور و شناسایی عوامل تأثیر گذار جامعه می‌باشد.

باید توجه کرد که شناخت آسیب‌ها چاره کار افراد تأثیر پذیر نمی‌باشد. زیرا افراد مذکور در برابر عمل انجام شد قرار دارند. باید راه پیشگیری از آسیب را دنبال کرد.

- پژوهش نامه اندیشه‌های حقوقی، پاییز ۱۳۹۱- شماره ۳، بررسی حقوقی اقدامات متقابل در زمینه پخش برنامه‌های غیر مجاز ماهواره‌ای: نویسندگان: امین زاده، الهام؛ حیدری، حمید.

- این پژوهش به بررسی حقوقی متقابل و محدودیت‌های حاکم بر آن و اینکه تحت چه شرایطی اقدامات مذکور مطابق حقوق بین‌الملل قابل اجراست پرداخته و در ادامه بررسی حقوقی این اقدامات در زمینه پخش برنامه‌های ماهواره‌ای اصول حاکم بر آن و همچنین مشروعیت یا عدم مشروعیت اقدام متقابل کشورها به عنوان دولت متأثر از پخش برنامه‌های غیر مجاز ماهواره را مورد بررسی قرار داده است.

حکومت‌ها نباید و نمی‌تواند بر خلاف خواسته افراد خود عمل کند. بنابراین در این گونه موارد، باید طوری عمل کند که حقی از افراد موافق و مخالف برنامه‌ها ضایع نگردد.

کتاب‌ها:

کتاب‌های مختلفی که در این مورد نوشته شده عبارت است از:

- طباطبایی، صادق، طلوع ماهواره افول فرهنگ، تهران، اطلاعات، چاپ چهارم ۱۳۸۶

- کد خدایی، عباس، ۱۳۸۳، پخش مستقیم شبکه‌های ماهواره، ای در قرن بیست و یکم

چالش‌های حقوقی و فرهنگی

شن مک براید، یک جهان چندین صدا، ترجمه‌هایرج پاد، انتشارات صدا و سیمای جمهوری

اسلامی ایران، چاپ اول، ۱۳۶۹ ش.

پلومان ادوارد، حقوق بین‌الملل ارتباطات، ترجمه بهمن آقایی، چاپ اول، ۱۳۸۰، انتشارات گنج

دانش

- معتمدنژاد؛ کاظم، وسایل ارتباط جمعی، چاپ دوم، تهران، دانشگاه علامه طباطبایی، سال ۱۳۷۱ ش.
- مولانا، حمید، جهان اطلاعات و ارتباطات جهانی: مرزهای نو در بین روابط بین‌الملل.
تهران: کتابدار ۱۳۸۴

- آذریخس، سیدعلی محمد، درآمدی بر نقش رسانه‌ها در جریان سازی، قم؛ مرکز پژوهش‌هایی
اسلامی، ۱۳۹۲
پایان‌نامه‌ها:

پایان‌نامه‌های که تا حدودی حوزه آسیب‌های ماهواره و آزادی اطلاعات را از جنبه‌های حقوق
داخلی و بین‌المللی و حقوق بشر مورد بررسی قرار داده‌اند در حالی که از جنبه فقهی این موارد مورد
غفلت محققین قرار گرفته است. مانند: محدودیت‌های اصل آزادی پخش مستقیم برنامه‌های ماهواره-
ای در اسناد حقوق بشر به استاد راهنمایی دکتر قاسم زمانی، و به مشاورت دکتر داوود هرمیداس
باوند، و به نگارش حسین جعفری، ۱۳۸۱ ش.

۶.۱. سؤال اصلی

با توجه به حق دسترسی همگان به اطلاعات مبانی فقهی و حقوقی منع استفاده و پخش شبکه
ماهواره‌ای چیست؟

۷.۱. سؤالات فرعی

۱. آثار مثبت و منفی برنامه‌های شبکه‌های ماهواره‌ای از منظر فقه و حقوق چیست؟
۲. آثار اجتماعی برنامه‌های شبکه‌های ماهواره‌ای از منظر فقه و حقوق چیست؟
۳. آیا دولت‌ها می‌توانند به استناد اصل حاکمیت و صلاحیت سرزمینی و لزوم و کسب رضایت
قبلی از ورود امواج به سرزمین خود جلوگیری کنند؟.

۸.۱. فرضیات تحقیق

- ۱- استفاده از برنامه‌های شبکه‌های ماهواره‌ای آثار مثبت و منفی از منظر فقه و حقوق دارد.
- ۲- استفاده از برنامه‌های ماهواره‌ای دارای آثار اجتماعی از منظر فقه و حقوق می‌باشد.
- ۳- کشورها می‌توانند به استناد اصل حاکمیت و صلاحیت سرزمینی و لزوم کسب رضایت قبلی از
ورود امواج به سرزمین خود جلوگیری کنند.